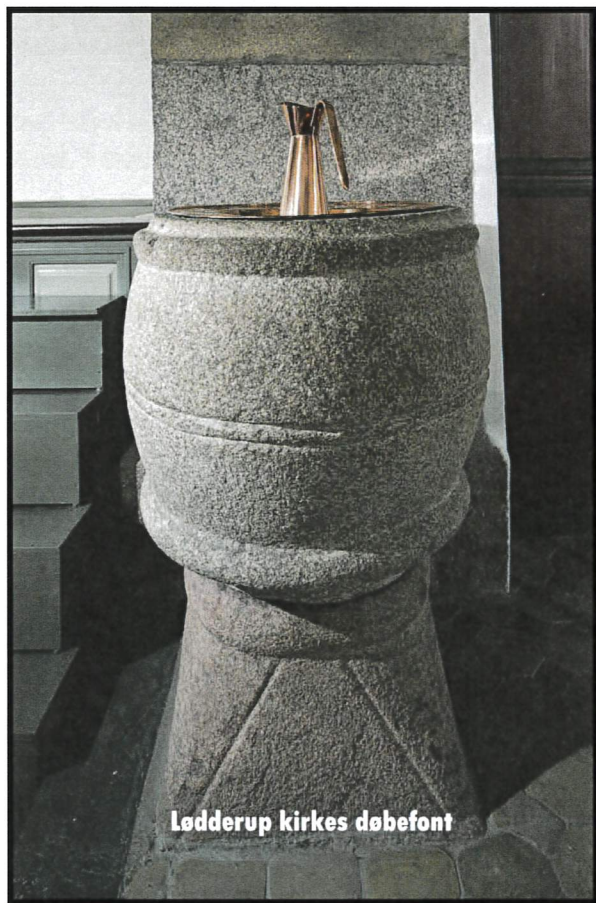
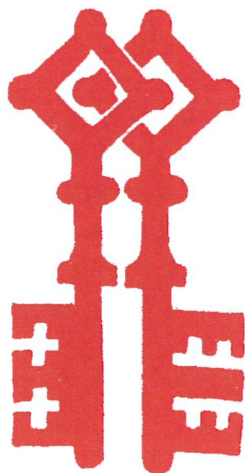
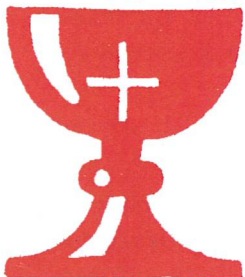
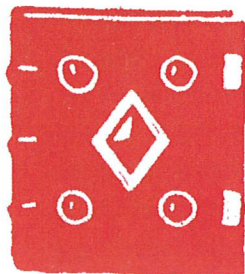

RE-FORMATIO

Meddelelser om kirkelig fornyelse i Danmark

ISSN 0900-8519

Lødderup kirkes døbefont

Fasten 2019

Læsning til Påskenaften

FARAO KOM NÆRMERE, og da israelitterne fik øje på egypterne og så, at de var på vej efter dem, blev de meget bange og råbte til Herren. De sagde til Moses: »Var der ingen grave i Egypten, siden du har ført os ud for at dø i ørkenen? Hvad er det, du har gjort imod os ved at føre os ud af Egypten? Sagde vi ikke til dig i Egypten: Lad os være, lad os trække for egypterne! Vi vil hellere trække for egypterne end dø i ørkenen.« Men Moses sagde til folket: »I skal ikke være bange! Stil jer op og se, hvordan Herren frelser jer i dag. For sådan som I ser egypterne i dag, skal I aldrig mere få dem at se. Herren vil føre krig for jer, og I kan tie stille!« Herren sagde til Moses: »Hvorfor råber du til mig? Sig til israelitterne, at de skal bryde op. Du skal løfte din stav og række hånden ud over havet og kløve det, så israelitterne kan gå tørskoet gennem havet. ... Moses rakte sin hånd ud over havet, og hele natten igennem drev Herren havet tilbage med en stærk østenstorm og gjorde havet til tørt land. Vandet kløvedes, så israelitterne kunne gå tørskoet gennem havet, og vandet stod som en mur til højre og til venstre for dem. — 2 Mos 14,10-16, 21-22.

Origines — Homilie 5 over anden Mosebog

FOLKET KLAGER, svækket af prøvelsen, men de tager alligevel fejl. For det er meget bedre at dø i ørkenen end at gøre slavetjeneste for Egypterne. Den, der dør i ørkenen er befriet fra egypterne og kan ikke nås af mørkets magter og Satans vælde (Ef 6,12). Han har derfor allerede vundet meget, selv om han ikke er nået frem. Det er bedre at dø på vejen, mens man søger efter det fuldkomne liv end aldrig at sætte næsen op efter det.

Nu råber Moses til Herren. Hvordan råber han? Ikke en lyd høres af hans råb, og dog siger Herren til ham: *Hvorfor råber du til mig?* Jeg gav vide, hvordan de hellige råber til Gud uden at give nogen lyd fra sig. Apostlen lærer, at der sker ved en ånd Gud har givet. *Det er en ånd, der giver barnekår. I den råbes: „Abba, Fader!“* Denne ånd går i forbøn for os med uudsigelige succe. Videre står der: *Han, der ransager hjerterne, ved, hvad Ånden vil, for den går i forbøn for de hellige efter Guds vilje (Rom 8).* Sådan høres de helliges stille råb af Gud, medens Ånden går i forbøn.

Hvad sker der siden?

Moses befales at kløve havet ved at løfte sin stav ud over det. Gennem Guds vilje bliver elementerne lydige tjenere. Vandet som man frygter, skader ikke Guds tjenere og danner tilmed en beskyttelsesmur til højre og til venstre. Havet anvises på ny sin plads. Folket kan gå tørskoet igennem. Der ser du Gud, vor Skabers, godhed om du følger hans vilje og lyder hans lov. Da skal selv elementerne mod deres natur tjene dig.

Jeg har hørt de gamle fortælle, at da vandet delte sig, skete det flere steder, så der blev en sti til hver af Israels stammer.

Hvad kan vi lære af det? Vi har allerede nævnt hvordan apostlen tyder det: *Alle blev døbt til Moses i skyen og i havet (1 Kor 10,2).* Selv dig, der blev døbt til Kristus i vand og hellig Ånd skal vide, at egypterne forfølger og vil drage dig tilbage til deres slaveri. De er denne verdens fyrster og onde ånder.

Men vi kan også forstå det anderledes. Hvis du flygter fra Egypten og forlader vankundighedens mørke for at følge Guds og Mose lov, så kommer havet i vejen for dig som en flod af protester. Da skal du slå de genstridige bølger med Mose stav, dvs. med lovens ord, og berede en vej med nøje skriftstudium og diskussioner med

modstanderne. Bølgerne skal uafbrudt vige tilbage og strømmene give plads til sejrherren. De, der nys stod i bølgen bliver ydmygede og slået af skræk. Du åbner en troens vej og gør så store fremskridt i undervisningen om troen, at dine tilhørere, som du fostrede med lovens stav nu selv står op mod egypterne som mod havstrømme og ikke bare bekæmper dem, men sejrer over dem. Nu gør du ikke længere mørkets gerninger. Du udrader egypterne, når du ikke lever efter kødet, men efter ånden. Den, der driver alle urene tanker ud af sit hjerte og afviser dem tilintetgør egypterne, ligesom apostlen siger: *Overalt skal I løfte troens skjold, hvormed I kan slukke alle den ondes brændende pile (Ef 6,16).*

På den måde kan vi selv i dag se ægypterne ligge døde på stranden med deres druknede heste og vogne. Vi kan tilmed se Farao selv drukne, om vi lever i en sådan tro, at Gud skal lade Satan knuses under vore fødder (Rom 16,20) gennem Jesus Kristus, vor Herre. Hans er herligheden og magten i evighed. Amen.

Kilde:

Evangeliets gryning.

Kirkefædrenes Skrifttolkning.

v/Olof Andrén & Per Beskow.

Artos Forlag.

DÅBEN

Smådryp fra et præsteliv i by og på land

AF STEEN SUNESEN, LØDDERUP

JEG MÅ HELT ÆRLIGT TILSTÅ, at jeg ikke har erindring om min egen dåb. Den fandt sted i Vor Frelser Kirke i Vejle d. 11.11.1962. Jeg har en fin attest på dåben med den kirkebogsførende sognepræsts signatur, men det var faktisk kapellanen, der døbt. Hans navn figurerer ingen steder på attesten. Det illustrerer den væsentlige pointe, at dåben er givet os. Det afgørende er ikke, hvem der døber, men at der døbes — og der døbes på vegne af Kirkens Herre, den opstandne Kristus, der sendte sin flok ud i Alverden med besked om, at han ville være med dem i den opgave. Alle dage. Alle steder. Sådan har jeg altid læst løftet. Det er et løfte rakt til den kirke, der hører kaldet til at gå ud, kaldet til at døbe, kaldet til at lære, kaldet til at række Jesu befalinger videre. I den opgave er kirken ikke overladt til sig selv. I den opgave er Herrens nærvær tilsagt.

Da jeg i sin tid stod med eksamenspapir fra Universitetet og attest fra Pastoralseminariet, var næste udfordring at finde et præstekald og tage imod det. Det var noget lettere sagt end gjort. Dengang var der ikke præstemangel som nu. Alligevel lagde alt sig forunderligt til rette. Her må jeg låne ordet „førelser“.

Niels Møgelvang skrev om førelser i sin erindringsbog: „Gennem åbne døre — Kirke og Evangelium“ fra 1971: „Sådan skal der stå: Førelser; for det, der skete nu, var ikke noget jeg ville eller søgte, men førtes ind i. Der kunne også stå: Guds førelser; bagefter kunne jeg se Guds hånd i det. Guds hånd er bag alt, men det er ikke altid den kan ses. Det kunne den her“ (s. 82). Og så ruller Møgelvang ellers en beretning op, hvis endelige opklaring henlægges til den nysgerrigt interesserede, der får adgang til Statens Arkiver, når forældelsesfristen er udløbet. Det var den ikke, da jeg skrev speciale. Jeg håber, jeg når det en dag i min alderdom. For man kunne fristes til at sige med historierne fra Nokkebølle: „Der er lusk i buksbombusken“.

Så fik da også jeg taget mål til præstekjole og der blev aftalt dato for ordination i Domkirken i Aarhus. En del formalia skulle falde på plads — på et tidspunkt udbad bispesekretæren sig min dåbsattest. På det forstod jeg, at lige så lidt som en udøbt kan konfirmeres, lige så lidt kan en udøbt ordineres. For der skal være sammenhæng. Dåb må der til. Kirkens liv, kirkens historie. Den udspringer af dåben og fører til dåben. Dåben kan ikke undværes. Den kommer tidligt i et menneskes liv. Den kommer sent. For præster i Folkekirken gælder det uomtvisteligt, at de skal være døbt, og som døbt kan de række videre, hvad de selv har modtaget. Man skal have modtaget stafetten.

Efter ordinationen kom indsættelsen og med indsættelsen påbegyndtes en tjeneste, hvor kalenderen lidt efter lidt blev fyldt med dåbsamtaler og dåb. Gennem årene har jeg i seks stifter og flere sogne døbt fortrinsvis små børn, enkelte minikonfirmander og konfirmander, men endnu ingen voksne. Ritualer har været det samme. Dåbssalmerne har været forskellige. Dåbsamtalerne har været forskellige. Temperaturen på vandet i døbefonten har været forskellig. Somme tider blev der brugt mere vand end andre gange. Alligevel har det været den samme dåb.

Jeg har ikke oplevet, at dåben blev fravalgt i de sogne, hvor jeg har virket. I hvert fald ikke i de sogne, hvor familierne er bofaste. I nogle bysogne er der gennemtræk, hvor man kun bor i sognet i nogle få år og så er det videre, når der stiftes familie og børnene kommer til. Det betyder så også, at det ikke er muligt at følge familierne på samme led, som i egne, hvor flere generationer er tæt på hinanden. Ansvar for at lære de døbt spredes på flere hænder, flere menigheder. I mine nuværende sogne på Mors er dåbsprocenten så stabil som den kan være, meget tæt på 100. Enkelte kan være tilknyttet Morsø Frimenighed — Ansgarskirken. Enkelte kan være muslimer. Men traditionen for dåb er fastholdt hos os. Børn døbes — og unge familier kommer hjem for at få deres barn døbt.

Ordene om at døbe og lære videregives. Ordene om død og opstandelse, udgang og indgang lyder. Gennem århundreder har disse ord fundet vej i en folkesjæl. Her er noget vigtigt, der ikke må sættes for voldsomt over styr, for så mister vi os selv. Hvor er det et stort privilegium at have modtaget en stafet, løbe med den, give den videre. Hvor er det stort at stå i en tjeneste og arbejde med på at realisere den Opstandnes vision for en døbt verden, lys og salt i verden, glæde, varme og fællesskab nu og siden. I den tjeneste er vi aldrig overladt til os selv. □

Bønnen for de afdøde i den Ortodokse Kirke

„Thi så sandt vi tror, at Jesus er død og opstanden, skal også Gud ved Jesus føre de hensovede frem sammen med ham” (1. Tess 4,14).

AF MONICA PAPAZU

BØNNEN FOR DE AFDØDE betragtes sommetider som et kompliceret teologisk spørgsmål, som giver anledning til spekulationer over „livet efter døden”. Bønnen for de afdøde er også sommetider blevet gjort til et stridspunkt mellem de forskellige kristne trosretninger, især på baggrund af skærsildsdoktrinen, som ikke er universelt accepteret. I virkeligheden drejer det sig om noget fuldstændig ukompliceret og uspekulativt. Det er nok at åbne Søren Kierkegaards *Kjerlighedens Gjerninger* og læse kapitlet om „at erindre en afdød” (II,ix).

„At erindre en afdød” er en kærlighedens gerning. Det udspringer af befalingen om, at „du skal elske”. „Skulle vi elske de Mennesker, vi see, da ogsaa dem, vi have seet, men ikke mere see, fordi Døden tog dem bort”,

skriver Kierkegaard. Kærligheden til de afdøde er endda så ren, at den lærer os, hvordan vi overhovedet skal elske. Den virker som en „Maalestok”: Denne kærlighed er „fri”, „uegennyttig” (uden „Udsigt til Gjengjæld” – i hvert fald ikke i almindelig forstand) og „trofast”. Den er en kærlighed til de tavse, de hjælpeløse, de trængende, som ikke engang kan fortælle om deres trang.

Kærligheden afhænger nemlig ikke af synlighed. På begge sider af det jordiske liv er der en usynlighed, som vi er kaldet til at omfavne med kærlighed: „Der er i denne Henseende en Lighed mellem det kjerligt at erindre en Afdød og Forældrenes Kjerlighed til Børn. Forældre elske Børnene næsten førend de blive til [...], altsaa som Ikke-værende. Men en Afdød er ogsaa en

Ikke-værende; og dette er de to største Velgjerninger: at give et Menneske Livet og at erindre en Afdød”.

Kierkegaards tanker er den bedst mulige indledning til emnet, for bønnen for de afdøde er, som de ortodokse teologer også siger, en kærlighedens pligt [1] – en pligt, som ikke standser ved dødens port, for kærlighedens kilde og dens befaling ligger hos Gud. Den Gud, som ikke sætter skel mellem levende og døde, for alle er levende i Ham: „Han er ikke Gud for døde, men for levende” (Mt 22,32). Vor Gud er de levendes Gud, vor Herre er Opstandelsens Herre. Når vi i vores liturgi samler os omkring den opstandne Kristus, er ikke kun den synlige menighed til stede. Vi er alle til stede: De synlige levende og de usynlige levende, sammen med de himmelske skarer. Selv vores kirker – også i Danmark – fortæller os om det: Kirkerne rejser sig i midten af de dødes haver. Det er ikke for bekvemmeligheds skyld, at kirkegårdene ofte ligger lige omkring kirken, men som et symbol på Guds menighed, som rummer både den nuværende slægt og de hensovede, alle sammen forenet i Kristus.

Bønnen for de afdøde har eksisteret siden kristendommens første tider. I *Constitutiones Apostolorum* fra 300-tallet, som er en samling tekster, der dokumenterer oldkirkens praksis,

handler adskillige afsnit om ihukommelsen af de afdøde. Her er bl.a. følgende liturgiske formel noteret:

„Lad os bede for vores brødre, som hviler i Kristus, for at Gud, som elsker menneskene, og som har modtaget den hensovede N.N.’s sjæl, må tilgive ham alle hans synder, frivillige og ufrivillige, forbarme sig over ham og se i nåde til ham og give ham del i de troendes land [...], hvor der ikke er sorg eller smerte ej heller tårer. [...] Thi Du er ikke Gud for de døde, men for de levende” (VIII,42).

I kirkefædrenes skrifter indgår bønnen for de afdøde som en naturlig del – således hos Tertullian, Cyprian af Karthago, Kyrill af Jerusalem, Johannes Chrysostomos, Ambrosius af Milano, Augustin. Ved at bede for de afdøde fortsætter vi ganske enkelt kirkens tradition gennem to tusind år, og vi gør det, fordi vi selv er en del af den kirke, som er i tid og evighed.

Den guddommelige liturgi og mindet om de afdøde

I den Ortodokse Kirkes aktuelle praksis er de afdøde konstant til stede i vores bønner. Der bliver bedt for de hensovede inden for rammerne af tidebønnen (matutin og vesper) og i den

guddommelige liturgi. Dette skal præciseres i første omgang, inden vi ser på de særlige gudstjenester til ihukommelse af „de bortrejste“.

I selve *den guddommelige liturgi*, som er en fælles gerning, i hvilken deltager jorden og himlen, de levende og de hensovede, lyder bønner for de afdøde tre gange. Første gang i indledningen til liturgien — „*proskomidien*“ eller tilberedelsen af offerbrødet (nadverbrødet), som forrettes af de gejstlige (præsten og diakonen) bag ikonostasis. Af nadverbrødene, som i virkeligheden er det ene brød, Kristi legeme, udskærer præsten stykker og anbringer dem på fadet (*diskos*), således at de danner billedet af den hele kirke: Kristus, Guds Lam, står i midten og samler alle omkring sig. Der er et stykke, der er viet til Gudsmoder, stykker viet til martyrerne, stykker til de levende såvel som rækker af stykker til de hensovede — de har alle sammen del i dette brød, som frembæres for Gud, og som er Kristus selv: *livets brød*. Dette er „den nye skabelse, som er samlet omkring Guds Lam“, og „i den er adskillelsen mellem de levende og de døde, mellem den jordiske og den himmelske kirke overvundet“ [2]. Idet præsten siger: „Ihukom, o Herre, alle vore i håbet om opstandelse til det evige liv og i dit samfund hensovede fædre og brødre“, nævner

han — ved navn — de afdøde, som menighedsmedlemmerne ønsker, at der skal bedes for [3]. Allerede her, i denne forberedelse af det himmelske måltid, er de afdøde integreret i Kristi kirke, som er på jorden og i himlene.

De hensovede bliver nævnt yderligere to gange: I litaniet (*ektenia*) efter evangelielæsningen og efter påkaldelsen af Helligånden over brødet og vinen og over de troende (*epiklesis*).

I litaniet hedder det: „... Endnu beder vi [...] for alle de hensovede rettroende fædre og brødre, som hviler her og overalt“. Derefter bedes der specifikt for den eller de afdøde, som allerede blev nævnt under proskomidien. Bønnen begynder med: „Endnu beder vi om hvile for den hensovede gudstjener N.N.'s sjæl og om, at alle hans synder, de forsætlige såvel som de uforsætlige, må blive tilgivne ham“. I bønner før kommunionen nævnes de igen med navns nævnelse, og bønner slutter med: „Kom alle dem ihu, som er hensovede i håbet om opstandelse til det evige liv, og lad dem hvile hist, hvor dit ansigts lys stråler“.

Som man kan se, er de afdøde klart til stede under hele liturgien, fra begyndelsen til enden. Det er ganske naturligt, at de afdødes tilstedeværelse også markeres i forbindelse med nadveren, for kommunionen er det hellige måltid, Kristi bord i det høje, Himme-

rigets fest, som både de levende og de hensovede har del i. Dostojevskij beskrev det på uforglemmelig vis i *Brødrene Karamazov*, i form af den vision, hvor Aljosja så Guds rige som en festsal, der uafbrudt udvider sig, og hvor han genfandt sin kære, nylig afdøde åndelige fader Zosima lyslevende og fuld af himmelsk glæde.

Død og opstandelse

Bønnen for de afdøde fylder meget i den Ortodokse Kirkes praksis. Ud over den guddommelige liturgi er der særlige gudstjenester, som er en forbøn for de hensovede. Disse falder i to kategorier: 1) kirkelige handlinger, som de pårørende beder præsten om at forrette til ihukommelse af en eller flere personer; 2) kirkelige handlinger, som foregår på bestemte dage i kirkeåret, og som har som genstand alle afdøde, hvilket inkluderer dem, som står os nær.

M i n d e g u d s t j e n e s t e r n e („*mnemósynon*“ på græsk, „*panikhída*“ på russisk, „*parastás*“ på rumænsk) placerer sig i forlængelse af begravelsesritualet, som de tekstmæssigt gentager dele af. Der skal her siges, at den ortodokse begravelse, som har et langt og rigt ritual, indebærer absolution — forladelsen af alle den afdødes synder, frivillige og ufrivillige, i ord, tanke og gerning, og endda ophævelsen af ana-

tema (forkastelse, fordømmelse), som nogen kunne have pådraget sig på grund af meget alvorlige synder — og er præget af Opstandelsestroen, som også markeres ved brugen af levende lys og andre symboler, som jeg vil vende tilbage til.

Den begravelsesbøn, som gentages ved gudstjenesterne for de afdøde såvel som i den guddommelige liturgi, lyder som følger:

„O Du åndernes og alt kødets Gud! Du, som har overvundet døden, frataget djævlens magt og givet din verden liv! Du selv, o Herre, lad din (dine ...) hensovede tjener (tjenerinde, tjenere ...) N.N.'s sjæl hvile på lysets sted, på glædens sted, på fredens sted, hvorfra al smerte, al sorg og al jammer bortflyver; forlad ham, o du gode og alkærlige Gud, al hans synd, som han har begået i ord eller i gerning eller i tanker, thi der er intet menneske, som lever uden at synde; du alene er uden synd, din retfærdighed varer fra slægt til slægt, og dit ord er sandheden.“

Thi du, o Kristus, vor Gud, er opstandelsen og livet og fred for din hensovede tjener N.N., og vi opsender lov og pris til dig samt til din evige Fader og den alhellige og gode og levendegørende Ånd nu og altid og i evigheders evighed“.

Liturgierne for de afdøde finder sted på følgende tidspunkter: *Tredjedagen*

efter døden (hvilket svarer til selve begravelsen, som i reglen finder sted tre dage efter døden), den *niende* dag og den *fyrretyvende* dag – præcist som det angives i *Constitutiones Apostolorum* fra 300-tallet (VIII,42). Dernæst hver *tredje* måned. Når der er gået et år, falder sjælemessen på selve dødsdagen eller omkring den dato, og den gentages hvert år i *syv* år. Derefter kan mindegudstjenesterne finde sted på et hvilket som helst tidspunkt og så ofte, familien ønsker.

Disse dage er valgt på grund af deres symbolske indhold. Den første egentlige liturgi for den afdøde, som falder sammen med begravelsen, foregår på *tredjedagen* – derved understreges, at en begravelse er en Opstandelsens fejring, for Kristus opstod af de døde på *tredjedagen*. Døden er ikke en afslutning, men indgangen til opstandelsen – for alle døbt har ved dåben iklædt sig Kristus, i dåben blev de begravet med ham og opstod ved ham, og de tilhører Den Opstandne, hvis mærke de bærer.

Den *niende* dag gentager tallet 3 – tre gange tre. Det er både Opstandelsens og Treenighedens tal – og henviser desuden til tiden omkring 6.- 9. time, da Kristus før sin død lyttede til den gode røvers bøn „Jesus! kom mig i hu, når du kommer i dit rige!” og svarede: „Sandelig siger jeg dig: i dag

skal du være med mig i Paradis” (Lk 23, 42-43). „Missa pro defunctis”, som det hedder på latin, minder os om, at vi er de gode røvere, og vi har modtaget den korsfæstede Kristi ord om, at vi skal være sammen med ham.

Den *fyrretyvende* dag svarer til Kristi Himmelfart. Den signalerer, at den afdøde nu bliver modtaget hos Gud, og den udtrykker vores håb om, at vi på ny skal se hinanden, når Kristus kommer for anden gang i herlighed.

Meningen med disse mindegudstjenester er først og fremmest at markere, at de troendes liv er integreret i Kristi liv. *De forkynnder Kristus*, hans kærligheds selvpofrelse, hans befriende gerning, hans syndsforladelse, hans sejr over døden, hans Opstandelse, som han skænker os. Hans død bliver til vores død – en død til opstandelse – og hans himmelfart bliver til vores bortrejse med løftet om et gensyn.

At rekviemmet gentages hver tredje måned er en fastslåen af både Treenighedstroen hos os alle, som blev døbt i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, såvel som – endnu en gang – af Opstandelsestroen.

Den ortodokse ritus kendetegnes samtidig ved en række stærke symboler: visuelle, håndgribelige, sanselige symboler. Under begravelsen, som foregår med åben kiste (her sættes dødens konkrete virkelighed ikke i

parentes), holder den afdøde en ikon og et levende lys i sine hænder. (I øvrigt tænder de ortodokse altid et lys og siger en bøn, når døden indtræffer for en af deres nærmeste, og straks efter et dødsfald kommer præsten og beder sammen med den afdødes familie og venner. Præsten kommer hver dag i alle de dage, den afdøde befinder sig i huset.) Det, at den afdøde holder en ikon – Kristus eller Gudsmoder med Jesusbarnet – og et levende lys i hænderne, signalerer troen på Guds Søns inkarnation for vores skyld (enhver Kristusikon er et vidnesbyrd om inkarnationen) og på Kristus som „verdens lys”, som livet og opstandelsen. En begravelse er altid badet i lys.

Endvidere har både begravelsen og mindegudstjenesterne et særligt kulinarisk aspekt, som er noget forskelligt fra det danske „gravøl”. Efter begravelsen og efter sjælemesserne kommer præsten med til familiens hus, han beder, velsigner maden og tager del i samtalen og i fællesspisningen. Det særlige ved den Ortodokse Kirke er, at familien ved begravelse og mindemesser medbringer et flettet, sødt franskbrød i form af en ring (eller bare rundformet) og med et lys i midten (det smager som en fransk „brioche”) og en særlig dessert, kaldet „*kolliva*” („*koljivo*”)

(samme ord på græsk, rumænsk, serbisk, bulgarsk), som består af kogt hvede med honning (eller sukker), rosiner og nødder. (Man bringer også frugter og vin.)

Det runde brød henviser til Guds evighed og hans altomfattende kærlighed. Den søde smag er et tegn på livets brød og Guds riges sødme. I både brødet og hvedegrøden er grundelementet *hveden*, og derved er de en sanselig påmindelse om Evangeliets ord om, at *døden er til Opstandelsen*. „Hvis hvedekornet ikke lægges i jorden og dør, bliver det kun det ene korn; men hvis det dør, bærer det megen frugt” (Jh 12,24), står der i Evangeliet, og Paulus understreger, at vi bliver sået i jorden til opstandelsen: „Således er det også med de dødes opstandelse; hvad der sås i forkærlighed, opstår i uforkærlighed; hvad der sås i vanære, opstår i herlighed; hvad der sås i svaghed, opstår i kraft” (1. Kor 15,42-43).

Gavens kæde

Alle begravelse og alle mindegudstjenester i den Ortodokse Kirke indebærer almisse. Ikke alene deler de pårørende brødet og hvedegrøden ud, men de bortgiver den afdødes ejendele og sørger for at hjælpe de fattige. Efter vores mors død har min bror og jeg betalt for et varmt måltid

for nogle af de mest trængende i vores by, nemlig de sultne og forladte mennesker på det lokale plejehjem. Det, der gives, gives i navnet på den afdøde, i forlængelse af den gave, som hans/hendes liv har været for én. Det, der gives, er noget, man *ikke ejer* – for alt, hvad man har, er Guds gave. Det er altid en gave, som bare flytter hænder. Det, man giver, indgår i vores forbøn, som udtrykker vores kærlighed til den afdøde.

Den, som modtager disse gaver, svarer med den rituelle formel, som på rumænsk er „*bogdaproste*” (eller „*bodaproste*”), et slavisk udtryk, som betyder „Må Gud tilgive ham/hende hans/hendes synder” („*Bog da prosti*”). Derved går modtageren også i forbøn for den afdøde.

De tre lørdage

Ud over de førnævnte mindegudstjenester for en bestemt afdød er der i den Ortodokse Kirke særlige dage til ihukommelse af alle hensovede. De vigtigste af dem er *tre lørdage*: Første lørdag i november (i praksis kan datoen variere fra slutningen af oktober til begyndelsen af november), lørdag før Den Yderste Doms Søndag og lørdag før Pinse. Grunden til, at lørdag er en ihukommelsesdag, er, at det var en lørdag, vor Herre lå i graven – Kristus er altid fortegnet. På disse lørdage går

man også i forbøn for sine afdøde; familierne bringer det rituelle brød og et fad hvedegrød til kirken, og efter liturgien besøger de gravene og tænder lys på dem.

Den teologiske betydning af de to sidstnævnte lørdage er indlysende. Lørdag før Den Yderste Doms Søndag indgår i forberedelsesperioden til Den Store Faste (Påskens 40 dages fastetid). Idet vi med frygt og bæven tænker på den dag, da vores sjæl skal stå foran Gud og modtage sin dom, mindes vi alle døde, fra verdens begyndelse til i dag. Vi mindes dem, som døde i fred, og dem, som led en voldsom død: Dem, som døden har overrasket på deres vej; dem, som blev dræbt ved en ulykke, ved naturkatastrofer, ved menneskehånd og på slagmarken. Vi beder for dem og bærer vidnesbyrd om vores tro på Opstandelsen: „Ved Din opstandelse fra de døde, o Kristus, har døden ingen magt over dem, som dør i troen”. „O Herre, lad dine tjenere hvile i de levendes land, hvorfra al smerte, al sorg og al jammer bortflyver”. „Du har tilintetgjort dødens skygge, og dit lys strålede ud af graven som en solopgang: Gør alle, som gennem tiderne er sovet hen i troen på dig, til din opstandelses børn”.

Den Store Faste er i særlig grad en tid til ihukommelse af de afdøde. An-

den, tredje og fjerde lørdag i Den Store Faste er også helliget mindet om de hensovede. Under vores rejse mod Opstandelsens glæde bærer vi vores kære hensovne i tankerne.

Lørdag før Pinse fortæller os om Helligånden, som gør os til Guds børn, til bekendere og vidner, og som samtidig er den ånd, der renser og levendegør. Helligånden er nemlig også Opstandelsens Ånd, sådan som Ezekiel profeterede: „Så siger den Herre Herren til disse ben: Se, jeg bringer ånd i eder, så I bliver levende. Jeg lægger sener om eder, lader kød vokse frem på eder, overtrækker eder med hud og indgiver eder ånd, så I bliver levende; og I skal kende, at jeg er Herren” (Ez 37,5 ff.).

I de forskellige ortodokse kirker findes desuden *lokale* traditioner. F.eks. har hver national kirke sine særlige datoer til ihukommelse af dem, som har ofret deres liv for fædrelandet – man bevarer mindet om de faldne soldater fra forskellige perioder i nationens liv.

En af de mest rørende og teologisk velfunderede traditioner findes i Rusland og i Rumænien (inklusive Østmoldavien, dvs. den tidligere moldaviske sovjetrepublik): Det er den såkaldte „*de afdødes Påske*”, og den har været kendt siden oldkirken. Den fejres en uge efter Påskesøndag (dvs.

en dag eller to efter Thomas' Søndag), mandag i Rumænien og mandag eller tirsdag i Rusland, hvor den hedder „*Radonitsa*” eller „*Radunitsa*”, dvs. Glædens Dag. Denne gudstjeneste finder sted på kirkegården: De troende sammen med deres præst bringer de hensovede de glædelige nyheder om Herrens opstandelse og fejrer Påsken sammen med dem. Familierne bringer farvede æg, rundbrødet, hvedegrøden, vin, samt retter, som kun tilberedes denne ene gang i året; de indbyder kendte og ukendte, og de indtager måltidet direkte ved graven. Det er et symbol på den eskatologiske nadver – „I skal spise og drikke ved mit bord i mit Rige”, som Kristus siger (Lk 22,30) – et *Himmerigets måltid*, som både de levende og de hensovede, som jo er levende i Herren, deltager i.

Dette er den Ortodokse Kirkes praksis i store træk.

Vores fattige tid

Ved sin ihukommelse af de afdøde fastslår kirken den opstandne Kristi permanente nærvær i vores midte – i livet og i døden – og derved meningen med livet og døden på baggrund af Guds evighed, som vi er kaldet til.

Enhver ihukommelse af de afdøde er et *Memento mori*, en påmindelse om vores egen dødelighed og syndighed

— og om Guds kærligheds gerning over for os. Netop her kan man måle den afstand, som adskiller vores nuværende civilisation fra den åndscivilisation, som engang har været Europas. *Memento mori* (som selv oldtidens græske kultur fra sin vinkel var bevidst om — tænk på Sokrates og Sofokles) er blevet erstattet med et allestedsnærværende *Carpe Diem*, som vil slette enhver tanke om tidens gang, alderdommens skrøbelighed og den uundgåelige død.

„At glemme døden“, skrev den russiske tænker Nikolaj Berdjajev, „er i virkeligheden ikke et udtryk for mod og frygtløshed, men for overfladiskhed og nedrigthed“. Enhver må huske alle væseners dødelighed (Præd 3,19) og være bevidst om sit ansvar over for de andre. „Mennesket kan ikke kun definere sig selv over for livet, men skal også definere sig selv over for døden. Det skal leve med en viden om, at det vil dø“. Det drejer sig ikke om at forsone sig med døden, men at se den som „et onde“, der er „en følge af syndefaldet“. Døden er fjenden, som rejser sig imod Guds skaberværk og vil det til livs. Netop derfor kom Kristus: Han „kom først og fremmest for at besejre døden, for at fjerne dødens brod“.

Den generelle tendens i vores afkristnede tid er, at mennesket ikke

længere definerer sig selv — sit livs indhold, sit ansvar — i forhold til døden og mere præcist i forhold til Guds evighed og til det borgerskab i himlene, man får skænket ved dåben. Livets horisont bliver livet selv, og da ethvert liv slutter med døden, bliver dets horisont ikke andet end det store intet. Dette betyder, at menneskelivet i bund og grund er meningsløst, fordi mennesket kun er til, for at det skal blive tilintetgjort. Tegnet over mennesket er intetheden.

De nye skikke, som mere og mere gør sig gældende i Europa — skikke, som er en blanding af ateisme og hedenskab — afspejler en grundlæggende intethedstanke. Kremeringen er ikke andet end en tilintetgørelse — man gør dødens værk færdig, man gør det hurtigt, hygiejnisk, industrielt. Hvad mere er, bliver asken sommetider ikke engang samlet i en urne, som sænkes i en grav (hvilket bevarer i det mindste begravelsens symbol), men bliver spredt for alle vinde, i skove og over vandet. — Jeg er ikke i tvivl om, at den almægtige Gud kan blæse liv i den døde aske; det er heller ikke min hensigt at granske de enkelte menneskers tanker, når de beslutter sig for at blive kremeret; det, jeg taler om, er meningen med kremeringen i lyset af det, som engang har været den kristne civilisation.

Kremeringen og askespredningen er et udtryk for tabet af meningen med livet og døden, den mening, som lå central i den kristne forståelse. H.C. Andersens Lille Havfrue kunne ikke forsone sig med, at hun ligesom alle andre havfruer og hele havfolket kun ville blive „skum på vandet“, ikke engang have „en grav hernede blandt vore kære“ — derfor søgte hun efter det evige liv, som de kristne mennesker har del i. Vore dages mennesker synes at ønske sig netop dette: At blive „skum på vandet“, som om man aldrig har eksisteret — at forsvinde fuldstændig. Et afgørende skift i eksistensforståelsen har fundet sted.

Kristeligt er døden ikke den definitive afslutning. Kristi død og opstandelse har ændret dødens betydning fuldstændig. Døden er ikke længere straffen for overtrædelsen — for Kristus har taget straffen på sig for os alle. Kristus skænker os en død, som er en ventetid — vi bliver bevaret hos Gud til dagen, da vi alle skal genopstå. Døden er blevet til en port, en overgang, en passage, en Pascha. Det ortodokse ritual anvender ofte udtrykket „de, som er flyttet fra os“ for at betegne de afdøde. På engelsk siger vi også „to pass away“, og vi taler om „the departed“, „de bortrejste“, og ikke om de tilintetgjorte. Det er ikke en eufemisme, men ord båret af tro. Det andet

traditionelle udtryk, nemlig „de hensovede“, peger på frøenes søvn under mulde — for vi bliver sået til opstandelsen. Kristendommen forknyder ikke bare en tro på sjælens udødelighed, men på „kødets opstandelse“, dvs. det hele menneskes restaurering.

Arkæologisk kan man mange steder i Europa klart afgøre, hvornår kristendommen blev indført. Det er nok at studere sporene efter begravelsesritualerne. I det øjeblik kristendommen vinder indpas, hører man op med at kremere de døde og begraver dem i stedet — ligesom Kristus blev begravet — og man begynder at omgås det døde legeme med respekt. Derfra udspringer også den ære, man viser relikvierne — det gjorde man siden kristendommens første tider — for relikvierne er et tegn, ikke på døden, men på livet og det kommende evige liv.

Sommetider kan også etymologien give os et fingerpeg. Det gamle, hedenske græske ord for kiste var „sarkofag“, og det betyder „kødædende“. Det er ikke ordet „sarkofag“, vi anvender i det kristne univers. Vi, som tror på kødets opstandelse, bruger derimod ord, som er forbundet med noget dyrebart: „kiste“ på dansk henviser også til en skattekiste, en dragkiste. På samme måde indeholder det smukke danske ord „kirkegård“ — kirkens ager, kirkens

have — heller ikke nogen henvisning til definitiv opløsning, men til frugtbarhed. Også andre ord på europæiske sprog har deres gode betydning: „cemetery” eller „cimetière”, som er udledt fra græsk, betyder „soveværelse”. På russisk hedder kirkegård „kladbisjtje”, som ligesom „kiste” på dansk taler om noget værdifuldt, en „skat” („klad”), som bliver bevaret.

I dag er det ikke livet, men døden, der sætter dagsordenen — derfor bliver minderne, overleveringen, traditionen devalueret og forkastet. Det er kun det snævre, blinde og flygtige øjeblik, der gælder. Det, at fortiden ikke bliver bevaret i erindringen, er, som Nikolaj Berdjajev rigtig forstod, en dødens sejr over livet. Når minderne bliver slettet, har døden det sidste ord. At mindes er livets nej til døden.

Alle gudstjenester for de afdøde er *mindegudstjenester*. Ved at mindes de afdøde beder vi Gud om at ihukomme vores kære, vi betror dem til hans trofaste og kærlige ihukommelse. Vores hukommelse svigter — han giver os vores hukommelse tilbage. Han sætter os i forbindelse med dem, som vi har mistet på denne jord.

Bønnen for de afdøde er et udtryk for, at vi stadig befinder os i bønnens kommunion med hinanden. Det er ikke alene os, der beder for vores hen-

sovede, men de beder også for os. „Bed for os” — „*ora pro nobis*” — siger vi også til Gudsmoder, til skarerne af martyrer og vidner og til vores nærmeste, som „er flyttet fra os”. Vi er stadig bundet til hinanden ved kærlighedens bånd.

Jeg vil afslutte på samme måde, som jeg begyndte: Bønnen for de afdøde er en *kærlighedens gerning*. I forlængelse af Kierkegaard vil jeg til slut citere den russiske teolog Alexander Schmemmann:

„[K]ristendommen er *kærlighedens religion*. [...] Kærligheden er kirkens fundament og kirkens egentlige liv [...]. Synden er altid kærlighedens fravær, og som sådan betyder den adskillelse, isolation, alles krig mod alle. Det nye liv, som Kristus har givet os [...] er en restaurering af kærlighedens bånd, som synden har kappet. [...] At bede for de afdøde er et grundlæggende udtryk for kirkens væsen som *kærlighed*. Vi beder Gud om at mindes de mennesker, vi mindes, og vi mindes dem, fordi vi elsker dem. Ved at bede for dem møder vi dem i Kristus, som er kærlighed, og fordi han er kærlighed, netop derfor overvinder han døden, som i sig selv er den ultimative form for adskillelse og mangel på kærlighed. I Kristus er der ingen forskel på levende og døde, for alle er levende i ham. Når vi elsker

Kristus, elsker vi også alle dem, som er i ham; ved at elske dem, som er i ham, elsker vi Kristus selv”.

Noter

1) Timothy (Kallistos) Ware, *The Orthodox Church*, London, Penguin Books, 1963, 1997, s. 254.

2) Alexander Schmemmann, *The Eucharist: Sacrament of the Kingdom*, Crestwood, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 1988, s. 111.

3) Den orthodox-katholske (orientalske) Kirkes Guddommelige Liturgi-er, oversatte af C. Siletsky, G. E. C. Gad, 1909, s. 12.

4) Sammesteds, ss. 33-35, 62-63.

5) Sammesteds, s. 35.

6) Balsameringen er påbudt ved lov i Rumænien, og jeg formoder, at det også gælder de andre ortodokse lande. Ved balsameringen, som normalt foregår i hjemmet, er medlemmer af familien til stede og hjælper med.

7) *The Lenten Triodion* (Fastetidens liturgiske tekstsamling), oversat af Mother Mary og Kallistos Ware, London, Faber and Faber, 1984, „The Saturday of the Dead before the Sunday

of the Last Judgement”, ss. 124, 138, 136.

8) Nikolaj Berdjajev, „Problema tjeloveka” (Menneskets problem), 1936, genoptrykt i *Khristianstvo i antisemitizm* (Kristendom og antisemitisme), Moskva, forlag T8RUGRAM, 2018, ss. 99-100 ff.

9) Nikolaj Berdjajev, *Ulighedens filosofi* (1918-1923), oversat af Christian Gottlieb, Tidsskriftet Fønix, 1917, ss. 174-183.

10) Alexander Schmemmann, *Great Lent*, Crestwood, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 1990, ss. 23-24.

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

LANDSKONVENT d. 30. & 31. maj 2019

Hovedtema: Den skabte virkelighed

Gud så alt, hvad han havde skabt,
og han så, hvor godt det var. (1. Mos 1,31)

Kingos Kirke med menighedslokaler,
Bragesgade 35, 2200 København N
(Kirkens indgang er fra Nannasgade 25 — lige om hjørnet)

PROGRAM:

Kristi Himmelfartsdag torsdag den 30. maj 2019

- Kl. 14.00 Festmesse på Kristi Himmelfartsdag
Celebrant: Sognepræst Jens Christian Larsen
Prædikant: Pastor Erik Sloth
- Kl. 15.30 Kaffe
- Kl. 16.00 Foredrag v/sognepræst Christian Langballe:
Gud som Skaberen
- Kl. 18.00 Festvesper med procession.
Celebrant: Pastor René Yde.
Prædikant: Stud. theol. Rasmus Ladekjær Pedersen
- Kl. 19.00 Middag
- Kl. 20.30 Completorium

Fredag den 31. maj 2019

- Kl. 09.30 Festmesse for Sankt Michael og alle engle
Celebrant: Sognepræst Jens Christian Larsen
Prædikant: Pastor Jan Bjerregaard

Let morgenmad

- Kl. 11.00 Generalkapitel ifølge vedtægterne

- Kl. 13.00 Tolvsang
- Kl. 13.15 Frokost og kaffe
- Kl. 14.30 Foredrag v/ Pastor René Yde:
Som mand og kvinde skabte han dem.
- Kl. 16.30 Vesper
- Kl. 17.30 Middag
- Kl. 19.00 Completorium

PRAKTISKE OPLYSNINGER

Alle gudstjenesterne er offentlige.

Konventsafgift: Kr. 150,- for hele landskonventet.
For enkelte foredrag betales kr. 75,- (50 % rabat for studenter).
Man opfordres til at betale forud for landskonventet.

Betaling kan ske ved overførsel til FKF's kontonummer:
Danske Bank; reg.nr. 1551; kontonr. 000208 8142.

Overnatning må hver enkelt selv sørge for.

Tilmelding til måltid skal ske senest den 1. maj 2018 til fællesskabets
kasserer Nete Marie Hjorth Madsen, Gillesager 268, 5. sal, tv., 2605
Brøndby, tlf. 28 90 03 29, e-post: nmhjorthmadsen@gmail.com

Priser for måltider:

Let morgenmad: 15 kr,
Frokost: 45 kr.
Middag: 150,00 kr.*
Konventsafgift: 150,00 kr.
Drikkevarer kan købes. Kaffe 10 kr.
Anmeldelse til måltider er bindende.

*) Ret til ændringer forbeholdes, da prisen vil afhænge af deltagerantallet.

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Formand

René Yde, Charlotteager 8, 1. mf, 2640 Hedehusene, tlf. 2547 5115

Øvrige bestyrelsesmedlemmer

Chr. Ankerstjerne Rønneberg, Sdr. Fasanvej 20, Frederiksberg, tlf. 3645 8404

Henrik Didier Gautier, Frederiksberg Alle 34, 1820 Frederiksberg C

Rasmus Ladekjær Pedersen, Øster Voldgade 20, 5, 1350 København K

Fr. Kirsten Jakobsen, Hulgårdsvej 13, 2400 København NV

Kasserer

Nete Marie Hjorth Madsen, Gillesager 268, 2605 Brøndby, tlf. 3675 7165

Adressecændringer meddeles kassereren: nmhjorthmadsen@gmail.com

Bankforbindelse

Danske Bank, reg.nr. 1551 konto 208 8142. Gaver modtages med tak.

NB! Ved overførsel fra udlandet: SWIFT-BIC: DABADKKK, IBAN: DK25 3000 0002 0881 42

Redaktør af RE-FORMATIO

Steen Sunesen, Indmarken 4, 7900 Nykøbing M, tlf. 3031 9762, ssu@km.dk

RE-FORMATIO

ÅRGANG 61

FASTEN 2019/1

Læsning til påskenatten

Homilie 5 over Anden Mosebog af Origines

2

Dåben

Smådryp fra et præsteliv af Steen Sunesen

4

Bønnen for de afdøde i den ortodokse kirke

Foredrag hos Ansgarfællesskabet af Monica Papazu

6

Indbydelse til Landskonvent i Kristi Himmelfartsdagene

Hovedtema: Den skabte virkelighed

18